

Vier de taal

Taal is alles en alles is taal

Taal geeft betekenis

Taal maakt ons mens

Doe mee!

Speel met taal

Laat taal leven

Spreek je uit

Doe je best elkaar te verstaan

Lees tussen de regels door

Laat je taalspoor achter

Land van taal, vrijstaat voor alle talen.

Vanaf 26 januari 2018, Leeuwarden.

Van kern naar context

Friese cultuur in een nieuwe jas

Het jaar 2018 is een prachtige etalage geweest van Friese cultuur en cultuur in Fryslân. In Leeuwarden, maar ook in bijna alle dorpen in de provincie waren mooie en verrassende producties te zien. Een belangrijke vraag is nu of het jaar 2018 alleen maar een extra druk jaar was, met andere woorden, of er sprake was van een intensivering van wat we al konden en gewend waren, of dat er door 2018 ook meer fundamentele veranderingen hebben plaatsgevonden in de manier van productie en consumptie van cultuur. Het is tot nu toe opvallend dat de resultaten van 2018 nog niet geconfronteerd worden met de uitgangspunten en idealen van het oorspronkelijke bidbook. Was er een wereld voor en na 2018? Is de maatschappelijke plaats van cultuur, en meer specifiek van Friese cultuur, veranderd?

Niet alle culturele spelers in de provincie waren blij met LF2018. Vooral vanuit de Friese wereld van taal en literatuur was er kritiek op de afwezigheid van het Fries in de verschillende programma's. Ook het programma dat gericht was op taal en literatuur, Lân fan taal kon niet op onverdeeld enthousiasme rekenen. Waar lag dat aan? Als je wat dieper in de kritiek duikt, dan blijkt dat men in meer autonome positie van de Friese taal en literatuur had verwacht. Juist door het presenteren van het Fries in een meertalige, Europese context groeit de angst dat de eigen taal in een groter geheel verdwijnt. Meertaligheid is niet verkeerd maar kan alleen maar resultaat hebben als eerst de positie van eigen taal en literatuur sterk en autonoom is.

Dat is nu juist het probleem. Wanneer zijn taal en literatuur sterk genoeg om in het diepe gegooid te worden? Of moeten wij nu juist taal en literatuur in het diepe gooien om groot en sterk te worden? Wat mij in 2018 opviel, was de grote en authentieke belangstelling van bijvoorbeeld de Duitse media voor het Fries. Grote landelijke zenders brachten een bezoek aan Lân van taal en verbaasden zich over de zelfbewuste presentatie van onze literaire traditie in Obe, MeM en Tresoar. Juist door de Europese, meertalige context stonden de presentaties op een hoog inhoudelijk en artistiek niveau. Voor de buitenlandse media zijn het Nederlands en het Fries twee gelijkwaardige talen, beide even interessant en voor Europa belangrijk.

Het jaar 2019 confronteert ons met een essentiële vraag: kern of context? Vanuit de 20^e eeuwse traditie van politieke en maatschappelijke taalemancipatie, is een groot deel van de 'Friese wereld' gericht op het zo sterk mogelijk maken van de kern in de vorm van wet- en regelgeving, statuten, handvesten, enz. Maar het jaar 2018 denkt vanuit een heel ander paradigma: dat van de context. Wij hoeven niet eerst een sterke, harde kern te hebben om de

wereld te kunnen veroveren. Laten we ons bewegen in de veranderende Europese context van meertaligheid, multimedialiteit, multiculturaliteit enz. Alleen in die spannende en dynamische context kunnen wij sterk worden. Van kern naar context... zou dat de belangrijkste legacy van 2018 zijn?

Bert Looper
Directeur Tresoar

De ambities

Door Lân fan taal blijven wij samenwerken. Wij geloven in de kracht van meertaligheid en culturele diversiteit. Met een bijzondere positie voor onze Friese taal met al zijn variëteiten. Met elkaar willen wij een breed publiek aanspreken met een verscheidenheid aan activiteiten.

Wij zetten voor de komende jaren in op drie sporen:

1) Presentatie:

- Lân fan taal – blijvende gemeenschappelijke campagne en cultureel interessant deel van Leeuwarden;
- Obe - podium voor taal en literatuur;
- Taalkaravaan - talige programmering bij bestaande festivals;
- Sichtberens - taalkunst in de openbare ruimte.

2) Kennis:

- The Multilingualism Laboratory – gemeenschappelijke kennis- en wetenschapsagenda;
- Cultuureducatie met Kwaliteit - creatief, talig en vernieuwend onderwijs.

3) Productie:

- Internationale uitwisselingen;
- Platform voor meertalige producties en (nieuwe) makers.

Wij gaan dit jaar – in het kader van LF2018 – actief onderzoeken of wij als stad/regio UNESCO City of Literature kunnen worden.

“Met Lân fan taal blazen wij nieuwe energie in het Friese taalveld; op een positieve manier nieuwe groepen aanspreken. Niet zeggen hoe het moet, maar laten zien hoe het kan.”

Wybren Jorritsma, Provincie Fryslân

“Lân fan taal stelt de meertaligheid centraal. Daarmee is Fries niet langer een bedreigde taal, maar één van de pijlers van het mondiale land van talen.”

Oeds Westerhof, LF2018

“Het is belangrijk om talen te beleven. Zonder hart is taal een instrument en een taal zonder hart heeft geen bestaansrecht. Lân fan taal heeft die twee dingen in 2018 door de spiegel van andere talen aan de inwoners van Fryslân en de bezoekers van LF2018 aan ons meegegeven. De rijkdom van al die verschillende talen geven kleur aan ons bestaan. Die waarde van meertaligheid heeft Lân van taal prachtig voor het voetlicht gebracht, door talen letterlijk zichtbaar te maken en te verbinden met muziek, kunst en poëzie.”

Tytsy Willemsma, DINGtiid

“In talenpaviljoen MeM was taal het ‘talking point’. Praten over taal maakt mensen bewust van de rol van taal in hun leven. In MeM zijn in 2018 duizenden van zulke gesprekken gevoerd in een groot aantal talen: met bezoekers, met artiesten, met het dove barpersoneel, tussen artiesten onderling, tussen publiek en artiesten, met taal- en sociaal-maatschappelijke organisaties, scholen, leerlingen, stagiaires en ondernemers. Taal, taalrijkdom en het omgaan met taaldiversiteit staat sinds 2018 op de agenda van veel mensen en dat belooft veel goeds voor de toekomst.”

Mirjam Vellinga, Afûk

Inrichting Lân fan taal

In Leeuwarden is van een nature een 'taalgebied' aanwezig, omdat veel instellingen die zich met de Friese taal bezig houden gesitueerd zijn nabij Oldehoofsterkerkhof en Prinsentuin. Door slim samen te werken en in 2018 met een gemeenschappelijk programma te komen, werd Lân fan taal de ultieme stap naar het gezamenlijk positioneren als cultureel cluster.

Vanuit de conceptuele gedachte dat Lân fan taal een vrijstaat voor alle talen van de wereld is, moest je in de stad ervaren dat je in een ander gebied terecht was gekomen. Er pasten geen harde grenzen bij onze uitnodiging tot vrij denken, creatief zijn en luisteren naar het verhaal en de taal van een ander. Daarom werden op toegangswegen, gebouwen, doeken en het Oldehoofsterkerkhof speelse teksten aangebracht: de negen taalregels uit onze oproep. Ook kwamen er rode taaltribunes met kleine taalbelevissen in de Talentuin.

Obe

Het nieuwe taalpodium Obe fungeerde in onze benadering als toegangspoort tot Lân fan taal, als startpunt. Tegelijkertijd is het een gebouw met een blijvende (talige) functie. De opdracht aan de architecten was om een open en uitnodigend gebouw te ontwerpen, met ook een openbare functie voor het plein. Vandaar het vele glas, de tribune en het openbare toilet. Van binnen multifunctioneel en modulair, geschikt voor zowel tentoonstellingen als optredens. Bij de eerste inrichting is heel nadrukkelijk gekozen voor een indirect verhaal. Geen geschiedkundige tentoonstelling, maar installaties die mensen bewust maken van de oneindigheid aan talen in de wereld, de wijze waarop wij mensen communiceren en de unieke klankkleur die gebruikers van taal hebben. De talenwand met de 7.000 erkende talen van Anika Ohlerich en de neonwand en geluidinstallatie van Tim Etchells gaven hier invulling aan. De gastvrije, persoonlijke benadering van de gastheren en -dames waren onderdeel van dit concept (verbinding maken). Ook in Obe een subtiele herhaling van de taalregels. In Obe werd je als bezoeker als het ware klaargestoomd voor een verdere verdieping bij Tresoar, Historisch Centrum Leeuwarden, de Fryske Akademie en in (de tijdelijke paviljoens in) de Talentuin.

Opdrachtgever: Provincie Fryslân | Ontwerp: Powerhouse Company | Aannemer: Bouwbedrijf Lont | Ontwerp blokjeswand: Anika Ohlerich | Bouw blokjeswand: Mannen van Staal i.s.m. Artitude | Bouw neonwand: 3 Tac i.s.m. Dox Iamagemakers | Mede mogelijk gemaakt door: gemeente Leeuwarden, Stichting Samenwerkende Bouwbedrijven in Friesland, Stichting Bouwcultuurfonds Friesland, Stichting Behear provinsjale Buma Biblioteek fan Fryslân | Exploitatie: Tresoar i.s.m. programmamateam Lân fan taal

Talentuin

Prinsentuin? Talentuin! Tenminste, dat was het historische stadspark van april tot en met oktober in 2018. Rode taaltribunes zetten bezoekers aan het denken en aan het werk met taal. Machiel Braaksma, Bouke Groen en Sibe Jan Kramer ontwierpen talige kunstobjecten, gebaseerd op eeuwenoude communicatiemiddelen en op het idee van taal als code. Hun gele semaforen, hun zuurstok-achtige scytales, het drijvende gedicht en de geluidenroute gaven de tuin een identiteit. De Talentuin was ook grondgebied van gezinnen en schoolklassen. Met routes om te verkennen en objecten om te bestormen.

Opdrachtgever: Provincie Fryslân | Ontwerp taaltribunes: Anika Ohlerich | Bouw taaltribunes: Artitude | Ontwerp kunstobjecten: Machiel Braaksma, Bouke Groen en Sibe Jan Kramer

MeM livingroom of languages

Tegenover de strakke vormen van de Lân fan taal-huisstijl was bij MeM, tijdelijk talenpaviljoen in de tuin, juist alles rond. Onder de rok van mem (als in: moedertaal) moest je je eigen taal 'afleggen' voordat je naar binnen ging, om daarbinnen opnieuw naar taal te kijken. Het dak van MeM werd doorlopend voorzien van nieuwe 'tegels' - in de vorm van memoblaadjes - waarop bezoekers hun de favoriete woord in eigen taal hadden geschreven. Binnen stond elke week een andere (minderheids)taal centraal. En elke zaterdag vormde MeM het decor van het Omrop Fryslân-radioprogramma Op en Ut.

Opdrachtgever: Afûk | Ontwerp: BUOG | Bouw: leerlingen Friese Poort Drachten | Exploitatie: BUOG en Afûk i.s.m. Hoor Friesland

Paviljoen Liwwadders

Speciaal voor LF2018 / Lân fan taal liet Historisch Centrum Leeuwarden de voormalige Ark Fryslân omdopen tot Paviljoen Liwwadders. De buitenkant werd aangepakt door ontwerpers Sjoukje Terpstra en Hein de Graaf van DNALWD2018. Onderdeel hiervan was een lichtkrant met alle (ruim 200) manieren waarop 'Leeuwarden' in de loop der eeuwen werd gespeld. Binnen was plek voor een meertalige belevingsexpositie, met als rode draad het DNA van Leeuwarden, vroeger, nu en in de toekomst. Als 'satelliet' was in het gemeentehuis het grote kunstwerk met duizenden DNA-buisjes te bewonderen.

Opdrachtgever: Historisch Centrum Leeuwarden | Ontwerp buitenzijde: Sjoukje Terpstra en Hein de Graaf | Expositie en exploitatie: HCL

Schatkamer Tresoar

Tresoar was (ook) in 2018 een plek voor studie en reflectie, met als motto: 'Ssstt...! Hier fluistert de tijd'. De schatkamer van de Friese cultuur en geschiedenis was heel 2018 één grote expositieruimte, waarbij taal en literatuur(geschiedenis) in verrassende vormen werden gepresenteerd. Zo waren er de 'poetry boosters': grote bewegende dichtinstallaties met werk van Eeltsje Hettinga, Elmar Kuiper, Grytsje Schaaf en Sytse Jansma. En de Treasure Wall, met een multimediaal voorproefje van de archieven van Tresoar. Doorlopend was 'Yn dit lânskip leit myn libben' te zien, een documentaire waarin Friese schrijvers vertellen over hun literaire voorbeelden en hun band met de Friese taal en het Friese landschap.

Opdrachtgever en exploitatie: Tresoar | Curator exposities/installaties: Frank den Oudsten

Fryske Akademy

In de zomer van 2018 was de normaal gesproken gesloten binnentuin van de Fryske Akademy geopend. Er vond een voorleesmarathon plaats, waarbij het volledige Friese Handwoordenboek werd voorgelezen. Je kon luisteren naar sprekers van de vele verschillende talen die Leeuwarden herbergt en taalfilmpjes bekijken over gewone en aparte Friese woorden. De tuin was bovendien slotlocatie van de literaire en theatrale stadswandeling 'De Wuttelhaven Del'.

Uitgelicht

Meeuw Jonge Schrijvers

Na de zomer van 2017 ging het van start: de (theater)schrijflessen voor jongeren tussen 12 en 18 jaar, onder begeleiding van professionele schrijvers. Een initiatief van Meeuw Jonge Theatermakers, Explore the North en Lân fan taal, onderdeel van het plan voor een nieuw, literair productieklimaat. De lessen leidden al tot verschillende producten, voordrachten en theatrale performances.

Sichtberens

In 2018 doken in het Leeuwarder straatbeeld opeens verschillende (komische) teksten in het Fries op. Zoals 'Ja jongu, Nee juh' op het Wilhelminaplein en 'It wurd moaier as it is' op het Stephensonviaduct. Ze maken deel uit van 'Sichtberens', een samenwerking van grafisch ontwerper Aad van Altena, beeldend kunstenaar Marten Winters en Lân fan taal, in opdracht van de provincie Fryslân.

Oare Wurden - Other Words

Elk jaar reizen er twee Friese schrijvers naar het buitenland en komen er twee gastschrijvers uit andere kleine taalgebieden (San Sebastián (Baskenland), Dublin (Ierland), Bitola (Macedonië) en Maribor (Slovenië)) naar Leeuwarden. Ze schrijven, treden op en leggen contacten met collega-schrijvers en kunstenaars in het gastland. In 2018 werden Karin Bies en Jan Menno Rozendal 'uitgezonden'.

Minifestivals

Met de mensen van festival Explore the North zijn drie minifestivals rond de première van de projecties op de Oldehove georganiseerd. Elk festival was uniek, maar altijd stonden taal en meertaligheid (in alle mogelijke vormen) centraal. Lokale, nationale en internationale makers en programmaonderdelen werden succesvol gemixt.

Tryater – Karawane

Geïnspireerd door een klankgedicht van Dadaïst Hugo Ball maakte Tamara Schoppert voor 10+ een muzikale voorstelling over taal(verwarring). Het jonge publiek krijgt een bonte en vrolijke mix van liedjes, klanken, taalgrappen en verhalen voorgeschoteld. Gepresenteerd in een uitbundig decor. In 2018 reisden scholen uit de provincie naar Tryater. In 2019 zijn de scholen uit Leeuwarden aan de beurt.

Taalkaravaan

In het voorjaar en de zomer haakte Lân fan taal aan op bestaande evenementen en festivals. Bijzondere (meer)talige producties en installaties – beide vaak speciaal voor LFT ontwikkeld – doken op in heel Fryslân. Onder meer het redactielokaal, met ouderwetse typemachines, was een groot succes! I.s.m. Afûk en Explore the North.

Stimmen fan Fryslân

Met de Stimmen-app en -lezingen van Rijksuniversiteit Groningen hebben we in 2018 een brug geslagen tussen (taal)wetenschap en publiek. Met de app traceer je als spreker van het Fries of van een Fries dialect de herkomst van jouw taal. Tijdens de lezingen in Obe kwamen o.a. aan bod: meertaligheid en de hersenen, taalproblemen bij dementie en de invloed van het Engels.

Heldere taal

Door dbieb, Bibliotheek Service Fryslân en Nivo Noord werd een bijzondere voorstelling over taalproblemen ontwikkeld: Heldere taal. In de hoofdrol: negen laaggeletterde amateurspelers (medewerkers van Nivo Noord). Zij brachten het stuk in 2018 o.a. in MeM en bibliotheken. Geweldig voor de spelers, leerzaam en boeiend voor bezoekers.

“Een belangrijk onderdeel van het creëren van een beter productieklimaat voor literair werk, is dat jongeren ook serieuze mogelijkheden hebben om zich te ontplooien. Met Jonge Schrijvers bieden wij hun die kans.”

Siart Smit

Smaakmaker

In 2015 had ik de eer om als gedeputeerde het fenomeen Europese Culturele Hoofdstad onder mijn vleugels te krijgen. Een enorme kans voor Fryslân om zich te laten zien aan Europa. Het was aan ons allemaal om deze kans te grijpen. En wat hebben we met elkaar hard gewerkt in de jaren die volgden. Van de overheden en de stichting Culturele Hoofdstad tot in de haarvaten van de mienskip: zo enorm veel mensen wilden hier een succes van maken. Het afgelopen jaar heeft iedereen kunnen zien, horen en voelen waar onze provincie toe in staat is. Fryslân is een Iepen Mienskip. Niet alleen mooie woorden op papier, maar daden die ontroeren, mensen laten lachen, verwonderen of verbazen. Er is nieuw elan onder de Friezen, en niet in de laatste plaats vanwege datgene dat ons bindt en onderscheidt, ook in Europees verband: de meertaligheid in onze provincie. Waar in de aanloop naar en in het culturele hoofdstad-jaar verschillende vormen van samenwerking ontstonden, zag ik dit ook met bijzonder veel trots in het project Lân fan taal tot stand komen. Fryslân heeft als kenmerk dat het een meertalige provincie is. En meertaligheid is een smaakmaker, het verrijkt onze maatschappij. Deze verscheidenheid ervaar je in Fryslân in het Fries en het Nederlands, maar ook bijvoorbeeld in het Stellingwerfs en het Bildts. En over heel 2018 kon iedereen de verscheidenheid van alle talen in de wereld beleven in het unieke taalpaviljoen Obe. Iedere maand waren er wel activiteiten, voorstellingen, kunstwerken of tentoonstellingen, die je kon bezoeken of waaraan je mee kon doen. Ik ben er werkelijk trots op dat meertaligheid op deze manier een essentieel onderdeel van Leeuwarden-Fryslân 2018 geworden is. Heel veel instituten en personen in Fryslân en ver daarbuiten werkten samen om de diversiteit van talen een toekomst te geven. Daarmee is Lân fan taal een inspirerend voorbeeld van een cultureel project met blijvende effecten. Immers, het taalpaviljoen met haar activiteiten blijft bestaan. En de samenwerking, van Fryslân tot ver in Europa, ook. In een wereld die steeds meertaliger en diverser wordt, waar de samenwerking in Europa en de wereld onder een vergrootglas ligt, is het van belang dat je elkaar blijft opzoeken. Zoals wij dat samen met verschillende Europese landen op het gebied van internationale minderheidstalen doen. Taal verbindt en opent deuren. Zoals Culturele Hoofdstad er voor iedereen is, is taal er ook voor iedereen. Ook na 2018. Wij zijn net begonnen!

Sietske Poepjes

Gedeputeerde Taal en Cultuur

Provincie Fryslân

Wij willen met 'Lân fan taal' de rijkdom aan taal van onze provincie delen met Fryslân en de wereld. Wij willen organisaties en personen bevragen en verbinden om zich gemeenschappelijk te presenteren in een programma voor nu en later dat voor een breed – regionaal en internationaal – publiek toegankelijk en interessant is. Wij willen daarbij bestaande structuren doorbreken en samenwerken aan nieuwe initiatieven en verplichten ons daartoe om met elkaar mensen en middelen in te zetten om onze doelen te realiseren.

Missie Lân fan taal, Taalconvenant, september 2016

Afûk, Tresoar, Explore the North, LF2018, Historisch Centrum Leeuwarden, Tryater, Omrop Fryslân, Keunstwurk, dbieb, Fryske Akademy, Rijksuniversiteit Groningen en Provincie Fryslân